

Valódi hazát!*

Mi a távlatos üzenete Széchenyi István „hittel” gondolatának?

A hitel az a fundamentum, melyen felemelkedésünk és boldogulásunk nyugodhat. „A hitel tágosb értelemben tudniillik: hinni és hihetni egymásnak” – írta szellemi elődünk a magyar reformkor kezdetén.

A bizalom erénye világít a kényszer nélkül, természetes alakulás útján létrejött emberi társaságokból. S mi táplálja a törekeny bizodalmat? Az azonos értékrend, a lelki igény, mely közösségétől visszaigazolást, megerősítést vár, s azt részéről adni is kész. Gyakorlati oldalról közelítve: a közös érdek a forrása.

Mi a parancsa – Csoóri Sándor megfogalmazásában – másfél század múltán a hitelgondolat köré gyűlő rendszerváltó értelmiségnek? Az élet, a szavak, az összetartozó nép hitelének a visszaszerzése. S ami a legnehezebb: saját személyes hitelük elfogadtatása. Hiszen a közösség szolgálata egyben szorosan vett egyéni ügy is: önnemesítés, azonosságteremtés. Tisztába jönni önmagunkkal: kik vagyunk, mit akarunk, mihez van és mihez nincs erőnk. Képesek vagyunk-e történelmet csinálni vagy „csupán” írástudók vagyunk? Hazánk a magasban vagy itt a földön van? Mindig a magasztos, messze távolba tekintünk, vagy a bőrünket visszük a hiúság vásárába?

A vágyott közös értékrend nem eleve adott. A múltnak öröksége aktuális megszólaltatást, képviselőt kíván. Senki sem pattant ki teljes fegyverzetben Pallasz Athénéként Zeusz koponyájából, de nem is érkezik üres kézzel: személyisége alaprétegeiben ott örvénylik a hagyomány, az anyanyelv, a saját kultúra ezernyi alkotóeleme. Mindenkinek egyéni felelőssége is, hogy milyen arcát mutatja majd a következő nemzedéknek az általa is élt és használt s talán gyarapított magyar művelődés.

Az elért eredmény valamennyire minősíti az erőfeszítést is. Valamennyire, de nem teljes mértékben. Széchenyi tehet-e róla, hogy a reformkor szabadságharcba torkollott, és ott elbuktunk? A nemzethalál azonban – dacára a gróf lázas vízióinak – nem következett be. Ellenben a vereség talaján a nemzeti eszme szárba szökken, és európai szintű kultúra virágzott ki.

Az állami és gazdasági függetlenség feltétele-e a művelődés kibontakozásának? Nem feltétlenül! Fordított is lehet a sorrend: a szellem eszmél előbb, s tűz ki célokat

Papp Endre (1967) kritikus, a *Hitel* felelős szerkesztője.

* Elhangzott a *Hitel* 25 éves fennállását ünneplő estén, az Uránia Nemzeti Filmszínházban, 2013. december 8-án.

a politika elé. Így volt ez 1988-ban is. Az írástudók buzgalma szuverenitást és emelkedő nemzetet kívánt, s magával e pezsgést teremtő szorgoskodással vállaltak szerepet a história alakításában. Persze ne essünk túlzásokba: nem az ellenzéki értelmiség miatt bukott meg a konszolidált diktatúra Magyarországon. De közreműködni egy humánusabb világ kiépítésében, mai szemmel, már önmagában nosztalgiaóra okot adó tett. Hiszen a „haza a magasban” illyési eszménye egy kicsit az eszköztelenségről, a kiszolgáltatottságról is szólt, ha a beteljesedés és visszajelzés időben és térben mindig messze esik, a jelenben hozzáférhetetlen, s csak az elvont éteriből csalogat.

Vajon a lábhoz eresztett fegyver, a realitásokkal számot vető bölcs visszakozás jele-e 1992-től a havilapos jelenlét a jelenleg is élő *Hitel* esetében? A pénz, az éltető levegő hiánya mindennek az oka? Igazolható törekvés-e – felülemelkedni akarva a napi politikán – az irodalom hosszú távú és tartós gondolkodásalakító hatásában bízni, amikor ismételten bebizonyosodott, hogy a művészet csak eszköz a hatalmi szándék számára. Mi a teendő, ha kiderül, hogy az újjáalakult európai hatalmi berendezkedésben a hazai értelmiségre nem várnak romantikus küldetések, nemzetmentő vállalkozások?

Az a sorsa, ami az országot: keresse a nagyobbak kegyeit, sorakozzon fel azok érdekei mögé, legyen megtúrt szimpatizáns. Talán még a provincia kirakatembere is lehet, aki teljes valójában maga a meghatározatlan Európa. Szabad-e ilyenkor egy folyóiratban a nemzet sérült idegrendszeréről, elveszített életben tartó ösztöneiről, sérült érték- és érdekelismerő képességéről, erkölcsi-lelki összetartozásáról beszélni? Lehet-e eszményeket követni, amikor egy legyintéssel elintézik: csak irodalmi lap, egy a sok vesztes közül. A népképviselési irodalomnak vége, mondják az új illúziók új győztesei. Csak-hogy tévednek: nincs a *Hitel* körül már semmi váteszi aura. A kulturális értelemben vett nemzeti közösség immár az alkotók elérendő vágya, cselekvésüket orientáló irány. Nem képzelnek maguk köré semmilyen eszményi – sosem volt, sosem lesz – közösséget, melytől stallumukat kapták volna. Fordítva igaz inkább: ők szeretnének segíteni egy befogadó, otthont adó szellemi háttérre hívásában. A ma állapota – a szó lefokozó értelmében – nemhogy nem romantikus, éppen ellenkezőleg! Nem az isten adta népből válik ki énekes, hogy övéi lelki-szellemi alkatának nyelvi formába öntője legyen. Most neki, az alkotónak kellene társaival a saját múlt kápráztató gazdagságából erkölcsi-szellemi közösséget, nemzetet napvilágra segíteni a felejtés és érdektelenség homályából – az ellenérdekeltséggel szemben is. Ebben a megvilágításban, lám, mégiscsak régi időket, a felvilágosodást, a romantika korát idézi a helyzet. A kulturális közösség felülről, az értelmiség erőfeszítésével szerveződhet.

Mi kell a nemzetteremtéshez?

Hit, hitel, kölcsönös bizalom! A szavak visszaszerzett igazsága. Feladat kijelölésben utolértük Széchenyit? Ezen a tájon majd kétszáz éve másról sem beszélünk, mint függetlenségről és haladásról? Saját gulyásunkban fővünk örökké? Bizonyára. Ám ki lehet-e törölni a magyar írók szívéből a reményt, hogy a „kufárhad” támadásával szemben „titkos otthon” helyett végre valódi, magukba szívható illatú, tapintható, szépségében csodálható, ismerős neszeivel, zörejeivel körülölelő helyet: *hazát* foglaljanak a kiszabott térben és kijelölt időben?

Bárcsak megérhetnének végre, hogy szavaink nyomán futó homokok, népek, házak Magyarországgá összeállnak!